

Lietuvos krikštas: istorija ir tautosaka

Vykintas VAITKEVIČIUS

Straipsnio objektas – Lietuvos (Aukštaitijos ir Žemaitijos) krikštą nušviečiantys rašytiniai XV–XVII a. šaltiniai ir lietuvių tautosakos kūriniai, pradėti rinkti ir publikuoti XIX a. pirmojoje pusėje. Šie du dideli šaltinių masyvai straipsnyje analizuojami remiantis tipologiniu ir palyginamuoju metodu. Lygindamas istorinius (Jano Dlugošo, Enėjaus Silvijaus Piccolomini, Motiejaus Strijkovskio, Jono Lasickio) duomenis su pasakojamosios ir smulkiosios tautosakos motyvais, straipsnio autorius prieina prie išvados, kad tautosaka liudija tuos pačius Lietuvos krikšto epizodus, kurie žinomi iš istorinių šaltinių. Tai – senųjų šventviečių griūtis, masinis žmonių krikštas ir naujakrikštų apdovanojimas, šventos ugnies užgesinimas, žalčių sunaikinimas, šventų giraičių iškirtimas ir naujos religijos mokymas. Savitais tautosakiniais motyvais laikytini pasakojimai apie senosios religijos dvasininkų žūtį ir senovės lietuvių krikštą upėse.

Prasminiai žodžiai: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, krikštas, Jogaila, Vytautas, rašytiniai šaltiniai, pasakojamoji tradicija

1387 m. vasario antrojoje pusėje, t.y. prieš 624 metus, Vilniuje buvo parašyti svarbiausi krikšto ir su juo susijusių įvykių dokumentai, kuriais remiantis, Lietuvoje įkurta bažnytinė organizacija, pasirūpinta jos turtais, pradėti krikštyti gyventojai, suteiktos privilegijos krikštą priėmusiems bajorams ir kt. Dėl politinių priežasčių viena laikais Ordino šaltiniai šiuos įvykius nutyli, tad Lietuvos krikšto vaizdas yra paženklintas lenkų kronikininko Jano Dlugošo antspaudu.¹ J. Dlugošas, kurio atmintis siekė paskutiniuosius Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Jogailos (mirė 1434 m.) valdymo metus, „Lenkijos istorijoje“, parašytoje XV a. antrojoje pusėje, paliko svarbiausią krikšto aprašymą. Tiesa, XV a. pradžioje apie Lietuvos krikštą, kuriam vadovavo pats Jogaila, rašę kryžiuočiai jo vaizdą taip pat papildė viena kita detale.² Tarkim, 1401 m., kalbėdami apie Jogailą, kryžiuočiai ironizavo, kad jis „dėl karalystės ir gražios moters leido sau ant galvos užpilti truputėlį vandens.“³

1387 m. Lietuvos krikštą, kuris teoriškai, bet ne praktiškai, buvo ir Žemaitijos krikštas⁴, lydi keli Jano Dlugošo išryškinti motyvai: didysis kunigaikštis naikina senąsias kulto vietas, žmonės krikštijami ir apdovanojami:

Jogaila griauna šventoves

Karalius liepė išgriauti šventovę ir aukurą, kur jie atnašaudavo aukas, iškirsti ir nuniokoti girias bei miškelius, jų laikomus neliečiamais, ir, negana to, išžudyti ir išnaikinti gyvates bei žalčius, kurie kiekvienuose namuose buvo laikomi tarsi dievai namų globėjai. Barbarai tik liejo ašaras ir raudėjo, žiūrėdami, kaip naikinami, griaunami ir gujami netikrieji dievai bei dievybės (...).

Žmonės krikštijami apšlakstant juos vandeniu ir apdovanojant

Karalius Vladislovas dosniai apdovanojo kai kuriuos paprastus žmones iš Lenkijos atgabentais naujais vilnoniais marškiniais ir kitokiais drabužiais. Ir štai tokiu iš anksto numatytu dosnumu bei dovanomis taip paveikė tuos nuskurdusius prastus žmones, kurie tenkinosi kasdieniais lininiais apdarais, kad, pasklidus gandui apie neregėtą dosnumą, jie pulkais traukė iš viso krašto krikštytis, idant gautų vilnonių drabužių. O kadangi buvo labai sunku kiekvieną įtikėjusį krikštyti po vieną, nes krikštytis susirinko labai daug lietuvių, tiek vyrų, tiek moterų, tai karaliaus įsakymu jie buvo suvaromi į būrius, sustatomi kyliu ir kiekvieno būrio visi žmonės gausiai apšlakstomi švęstu vandeniu; kiekvienam būriui, tai yra visiems ten stovintiems žmonėms, buvo duodamas krikščioniškas įprastas vardas, atsižvelgiant į būrio dydį ir lytį, prieš tai atėmus barbariškus vardus; tarkim, pirmajam būriui – Petro, antrajam – Povilo, trečiajam – Jono, ketvirtajam – Jokūbo, penktajam – Stanislovo, o moterims, kurios sudarė savo atskirus būrius, buvo duodami joms derantys vardai, kaip antai Kotryna, Margarita, Darata, atsižvelgiant į būrių skaičių bei didumą. Kariai ir kilmingieji buvo atskirai krikštijami. Norėdami gauti šventą krikštą ir pažinti tikėjimo tiesas, jie kartu su savo broliais, vaikais ir giminaičiais rungčiomis veržėsi į Vilnių (...).⁵

Autentiški 1416 m. Konstancos bažnytinio susirinkimo dokumentai taip pat liudija masinį krikšto pobūdį; naujakrikštai buvę suskirstyti į grupes, kurios krikšto ceremonijos metu šlakstytos švęstu vandeniu ir jos nariams suteiktas kuris nors vienas vardas. Ten pat paliudytas naujakrikštų apdovanojimo vilnoniais marškiniais faktas, beje, kryžiuo-

čiams tvirtinant, jog dalijami drabužiai (*tunikos* – vilnoniai apatiniai vyrų ir moterų drabužiai, nešiojami ant nuogo kūno) lietuviams buvę svarbesni už patį krikštą.⁶

Pastaruoju metu atkreiptas dėmesys, jog baltas krikšto drabužis ir jo dovanojimo faktas viduramžių šaltiniuose gali būti kaip schema, tik iš dalies atitinkanti tikrovę.⁷ Kita vertus, kitados Vakarų Europoje krikštijant keltų ir germanų gentis, naujakrikštai taip pat buvo apdovanojami drabužiais.⁸

Rašydamas apie 1413 m. Žemaitijos krikšto eigą, J. Dlugošas iš dalies kartojosi, bet pateikė ir naujų detalių, visų pirma – dialogą tarp magistro ir žemaičio apie Žemės sukūrimą.⁹ Tačiau ne vien J. Dlugošas XV a. rašo apie Žemaitijos krikštą. Vertingų duomenų (tiesa, ne apie krikšto akciją, o apie Vytauto laikais surengtą misiją) paliko Enėjas Silvijus Piccolomini, remdamasis Jeronimo Prahieško pasakojimu.

Pagal Janą Dlugošą, 1413 m. Žemaitijos krikšto metu didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius Jogaila griovė senąsias šventvietes, krikštijo žmones, šlakstydamas juos vandeniu, o naujakrikštus apdovanojo:

Jogaila griauna šventoves

Ugnis, kurią laikė šventa, užgesinta, šventi miškeliai, girios ir šilai iškirsti, aukurai ir stabai sutrypti (...).

Žmonės krikštijami apšlakstant juos vandeniu ir apdovanojant

Žemaičiai susijaudinę, kad jų dievybės ir šventenybės sunaikintos ir kad pats karalius juos įtikinėja, galop sutiko priimti krikščionių tikėjimą, nusikratyti pagoniškų nuodėmių ir pasikrikštyti vandeniu (...). Taigi žymesnieji

Varduvos kilpa Sedoje (Mažeikių r.), su kuria siejamas vaidilučių žūtis ir žemaičių krikšto motyvas. V. Vaitkevičiaus nuotrauka. 2010 m.

žemaičiai, kurie buvo supažindinti su tikėjimu ir gerai išmokyti tikėjimo tiesų, buvo krikštijami, stebint ir prižiūrint pačiam Lenkijos karaliui Vladislavui, jam parinkus krikščionišką vardą. Po to visiems priėmusiems krikščionių tikėjimą ir pakrikštytiems karalius dosniai dalijo geriausią gelumbę, arklus, drabužius, pinigus ir kitas dovanas iš malonės šventam tikėjimui (...).

Kartą atsitiko, kad Pamokslininkų ordino brolis karališkasis pamokslininkas magistras Mikalojus Venžikas žemaičius mokė tikėjimo tiesų. Kalbėjo su vertėju ir plačiai aiškino apie pasaulio sukūrimą bei pirmojo žmogaus Adomo nuopuolį. Vienas iš žemaičių pamanė, kad magistras Mikalojus Venžikas taip išsamiai pasakoja apie pasaulio sukūrimą, nes tai buvę atsitikę jo amžiuje, jo atminimui ir jis pats matęs pasaulio sukūrimą. Būdamas paprastas kaimietis, jis nepajėgė viso to suprasti ir tokiais žodžiais pratrūko: „Šviesiausiasis karaliau, šis kunigas, skelbdamas, kad šis pasaulis sukurtas, meluoja, juk jei žmogus neilgaamžis, tai kaip jis gali liudyti atsimenąs pasaulio sukūrimą? Tarp mūsų yra žmonių daug vyresnių, yra ir šimtą metų pranokusių, bet jie neprisimena to sukūrimo; žino tik, kad už tų kalvų ir upių visada švitė saulė, mėnulis ir žvaigždės“. Karalius Vladislavas liepė jam nutilti, sakydamas, kad magistras Mikalojus Venžikas apie pasaulio sukūrimą tikrą teisybę kalbėjęs, tik jis nesakęs, kad pasaulis buvęs sukurtas jo laikais (...).¹⁰

XV a. pirmojoje pusėje pirmą kartą detaliau Žemaitijos krikšto pobūdį nupasakojo Enėjas Piccolomini:

Žalčių deginimas

Pirmieji lietuviai, pas kuriuos atvykau, garbino žalčius. Kiekvienas šeimos tėvas savo namų kampe laikė žaltį, kurį maitino ir gulinčiam ant šieno aukojo aukas. Visus žalčius Jeronimas liepė nužudyti ir atneštus į aikštę viešai sudeginti. Tarp jų atsirado vienas, didesnis už kitus, kurio ugnis jokiū būdu neįveikė, nors daug sykių buvo į ją metamas.

Šventos ugnies gesinimas

Sugriovė šventyklą, išžarstė ugnį ir įvedė krikščioniškus papročius (...).

Šventų giraičių kirtimas

Šiai genčiai daug dienų kalbėjo, aiškino tikėjimo tiesas, pagaliau liepė miškelį iškirsti. Kai žmonės su kirviais atėjo, neatsirado nė vieno, kuris būtų išdrįšęs šventus medžius geležimi paliesti. Jeronimas, paėmęs dviašmenį

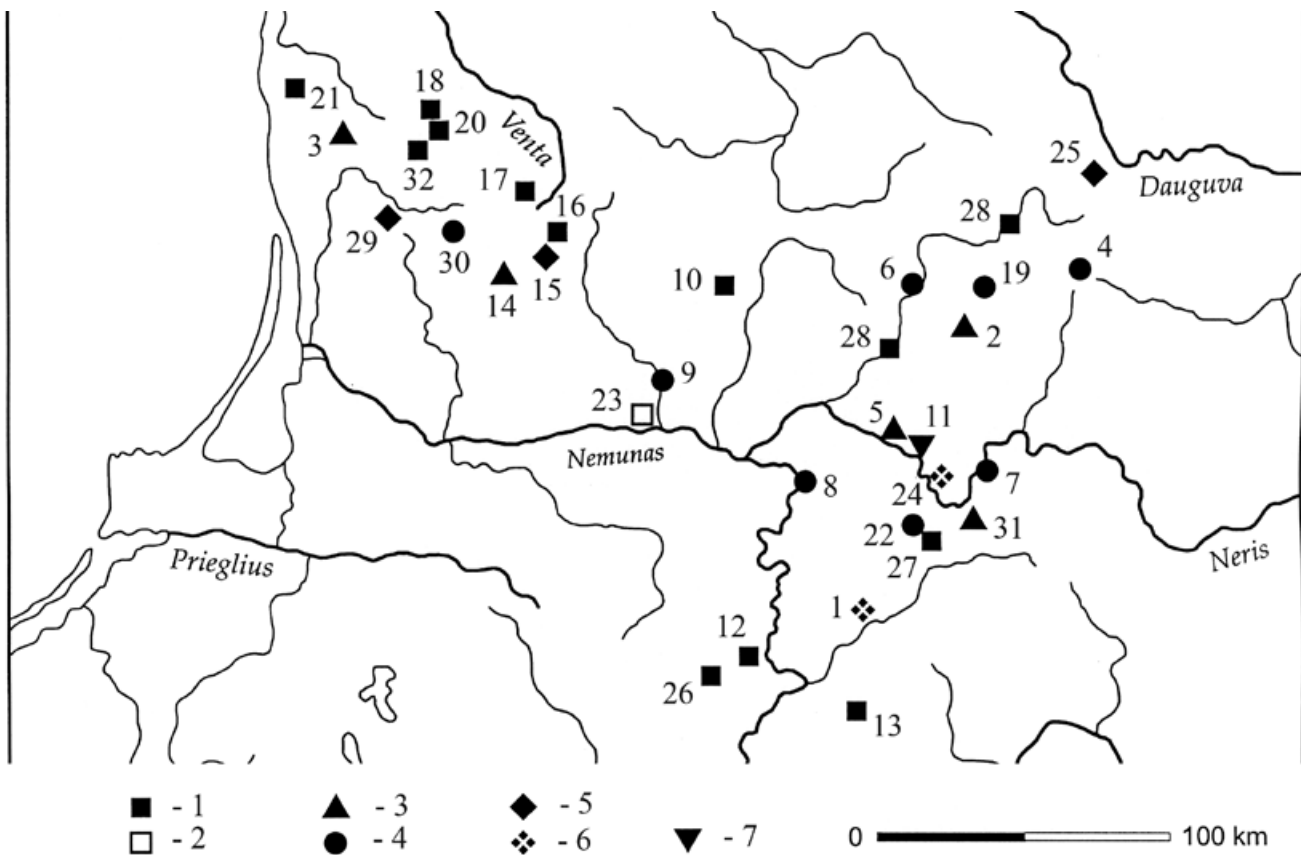
kirvį, pirmasis nukirto vieną aukštą medį. Tada juo karštai pasekė ir daugelis kitų: vieni pjūklais, kiti kapliais, tretė kirviais pradėję kirsti mišką. Kai priėję miškelio vidurį, kur augo labai senas ąžuolas, pasak žmonių, šventesnis už visus medžius ir laikomas dievų buveine, kurį laiką niekas nedrįšęs jo paliesti. Pagaliau, kaip paprastai, atsiradęs vienas, drąsesnis už kitus. Kviesdamas į pagalbą draugus, kurie bijojo paliesti bejausmį medį, jis pakėlęs dviašmenį kirvį ir, plačiai užsimojęs, tikėjosi jį nukirsti, tačiau persikirto sau blauzdą ir leisgyvis krito ant žemės.

Aplinkui stovinti minia apstulbusi ėmė raudoti, aimanuoti, kaltinti Jeronimą, kam įkalbėjo išniekinti šventą dievo būstinę, ir jau nebeatsirado nė vieno, kuris būtų išdrįšęs pakelti kirvį. Tada Jeronimas, sakydamas, kad tai – tik velnių išmonės žmonių akims apdumti, liepė atsikelti tam, kuris, kaip minėjome, pargriuvo susižeidęs, ir parodė jį esant sveikut sveikutėlį. Paskui, pakėlęs kirvį, padedant daugeliui kitų, su dideliu triukšmu nuvertęs milžinišką medį ir iškirtęs visą miškelį.¹¹

Rašytinė Lietuvos ir Žemaitijos krikšto istorija, pateikta XV a. veikaluose, vėlesnių autorių kartojama, iš dalies perkuriama ir net papildoma, – tikėtina, remiantis atitinkamos epochos žodine tradicija. Pavyzdžiui, Motiejaus Strijkovskio „Kronika“ (1582 m.) ir Jono Lasickio veikalas „Apie žemaičių dievus“ (1615 m.). Pagal M. Strijkovskį, Vilniuje surikiuotų naujakrikštų vyrų būriams teko vardai: Staniulis, Laurynas, Matulis, Stepulis, Petrus, Janulis (plg. J. Dluogošą: Petras, Povilas, Jonas, Jokūbas, Stanislovas), moterų – Kotryna, Jadziulė, Ona (plg. J. Dluogošą: Kotryna, Margarita ir Darata).¹² Žemaičius „karalius liepė pulkais rikiuoti, vardan Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios vandeniui šlakstyti ir duoti kiekvienam pulkui skyrium po vardą – Petrus, Staniulis ir t.t. Taip pat ir moterims – Aniulė, Magrulė, Jadziulė.“¹³ Pakartodamas dialogą tarp magistro ir žemaičio, M. Strijkovskis lenkiškame tekste įterpia iškraipytą lietuvišką frazę: „Welna ažyn, tassaj Kunigs meluj, Milastiwas Karalau.“¹⁴

Pagal Joną Lasickį, krikštytis žemaičiai buvo sukviesiti prie Šatrijos kalno, o tai daryti karalius juos ragino duodamas pinigų, žydrų drapanų ir raudonų kepurėlių.¹⁵

Išvada galėtų būti tokia: tolstant 1387 ir 1413 m. krikšto datoms, pasakojimai apie juos ėmė įgyti tautosakai būdingų bruožų. Antai M. Strijkovskio lietuviška frazė priartina minėto dialogo tekstą prie liaudies pasakojamų anekdotų arba buitinių pasakų.¹⁶ Vėliau, jau po 1387 ir 1413 m. vykusios krikšto akcijos ir misijos galėjo teikti peno pirminių tekstų korekcijoms ir į vėlesnius istorijos veikalus galėjo patekti nei J. Dluogošo, nei E. Piccolomini neužfiksuotos su krikšto eiga ir ypatumais susijusios detalės.

Tautosakos apie Lietuvos ir Žemaitijos krikštą motyvai: 1) krikštas; 2) naujakrikštų apdovanojimas; 3) šventviečių griūtis; 4) dvasininkų žūtis; 5) šventų medžių kirtimas; 6) žalčių naikinimas; 7) naujos religijos mokymas.

Kartografuotos vietovės: 1) Akmuo (Varėnos r., *Nuotakos akmuo*); 2) Alanta (Molėtų r., *Alkas*); 3) Alka (Kretingos r., *Alkos kalnas*); 4) Antakmenė (Ignalinos r., *Aukų akmuo*); 5) Ardiškis (Širvintų r., *Bareikos ažuolas*); 6) Ažuožeriai (Anykščių r., *Karalienės liūnas*); 7) Biriai (Vilniaus r.); 8) Dovainonys (Kaišiadorių r., *Mergakalnis*); 9) Gėluva (Raseinių r., *Birutės akis*); 10) Geniai (Radviliškio r., *Šventupis*); 11) Kernavės apyl. (Širvintų r., *Daubuliai*); 12) Krikštonys (Lazdijų r.); 13) Marcinkonys (Varėnos r., *Krikščinīs*); 14) Padievytis (Šilalės r., *Dievyčio ežeras*); 15) Padvariai (Telšių r., *Ažuolo keltas*); 16) Pagirgždutis (Kelmės r., *Martyno akmuo*); 17) Pašatrija (Telšių r., *Šatrijos kalnas*); 18) Renavas (Mažeikių r., *Varduva*); 19) *Rubikių ežeras* (Anykščių r.); 20) Seda (Mažeikių r., *Varduva*); 21) Senoji Įpiltis (Kretingos r., *Kunigų vingis*); 22) Senųjų Trakų apyl. (Trakų r.); 23) Seredžius (Jurbarko r.); 24) Smilgiai (Vilniaus r., *Hadki*); 25) Stelmužė (Zarasų r.); 26) Šventežeris (Lazdijų r.); 27) Šventininkai (Trakų r.); 28) *Šventoji*, upė (Zarasų, Utenos, Anykščių, Ukmergės, Jonavos r.); 29) Vieštovėnai (Plungės r., *Mingėlos ažuolas*); 30) Vilikai (Telšių r., *Katino ežeras*); 31) Vilnius; 32) Žemaičių Kalvarija (Plungės r., *Varduva*). Braižė V. Vaitkevičius. 2011 m.

Istorinių įvykių refleksija padavimuose ir pasakojimuose nėra išskirtinė lietuvių tautosakos ypatybė. Ir už Lietuvos ribų pasakojimuose minimi krikšto motyvai. Pavyzdžiui, prie Drujos (Breslaujos r., Baltarusijoje) telkšo ežeras Olžanka (*Ольжанка*), kurio vandeniui žmonės esą krikštijo kunigaikštienė Olga.¹⁷ Suomijoje, Turku mieste turistams rodomas biuветės tipo statinys su šuliniu viduje, kur, pasakojama, 1155 m. buvo krikštijami senieji vietos gyventojai. Estijoje, Saaremo saloje, XIII a. įvykusio krikšto motyvas siejamas su šuliniu ant piliakalnio Valjalos vietovėje.

Nepaisant šio konteksto, į tautosakinę senovės lietuvių ir žemaičių krikšto versiją nei XIX a. pabaigoje, nei XX a. nebuvo žvelgiama rimtai. Tautosakoje pasitaikantys tokio pobūdžio motyvai vertinti kaip autorinė kūryba arba laisva istorinių temų interpretacija. Šį požiūrį galėjo formuoti populiarūs grožinės literatūros kūriniai. Tačiau negalime abejoti, jog kun. Juozo Tumo-Vaižganto (1869–

1933), Vinco Krėvės-Mickevičiaus (1882–1954), Antano Žukausko-Vienuočio (1882–1957) ir kitų autorių kūryba rėmėsi pasakojimais ir padavimais, girdėtai iš senųjų patiekėjų lūpų. Dėmesio nusipelnė ir vėlesnių autorių kūryboje, pavyzdžiui, Česlavo Milošo „Isos slėnyje“, minimi lietuvių padavimų motyvai, bet tai jau specialaus tyrimo objektas.

Pasakojamojoje tautosakoje, lietuvių liaudies padavimų klasifikacijoje paskutiniu pažymėtas vos keletą tekstų aprėpiantis padavimų tipas „Krikštas. Upėje buvo apkrikštyti žmonės“ (Nr. 175)¹⁸ šiandien turėtų būti atidžiai patikrintas, papildytas ir, su derama kritika, reabilituotas.

Tyrinėjant šventvietes paaiškėjo, jog senovės lietuvių ir žemaičių krikšto motyvas iki šiol minimas padavimuose apie kultūrinės vietas arba senąsias šventvietes. Kai kurie iš šių padavimų aiškina vietovardžių (pvz., Šventosios ir Varduvos upių, Krikštonių gyvenvietės) kilmę, o kiti aiškesnės motyvacijos iš pirmo žvilgsnio neturi, bet

juose kalbama apie su šventvietėmis susijusį įvykį – senovės lietuvių religijos pakeitimą nauja, – tai ir yra lemtingoji motyvacija.

Specialaus dėmesio nusipelnė Vilniaus kraštas, kuriame XIX a. pabaigoje, tautinio atgimimo metu, lietuvių ir lenkų kalbos, taigi ir tapatybės konfrontacija buvo nuolatinė.¹⁹ Viena jos apraiškų – kova už lietuvių kalbą bažnyčioje. „Dievas lietuviškai nesupranta!“ – senesnės kartos pateikėjai į šią konfrontaciją iki šiol dažnai žvelgia kaip į opoziciją tarp pagonių ir katalikų, tarp laukinių kultūros ir aukštosios civilizacijos. Šiame kontekste senovės lietuvių krikšto motyvas (įtvirtinantis ir lenkų pranašumą lietuvių atžvilgiu) yra gana populiarus tarp save lenkais laikančių Vilniaus krašto gyventojų, kartais jis įgija situacinių pasakymų ar net anekdotų formas.

Trumpai pažvelkime į padavimų motyvus ta pačia seka, kaip juos savo veikaluose pateikė J. Dluogošas ir E. S. Piccolomini.

Senųjų šventviečių griūtis ir dvasininkų žūtis. Šventviečių sunaikinimas padavimuose žinomas, tačiau retai detalizuojamas. Pavyzdžiui, pasakojama, kad pagonių garbinamas Perkūno stabas buvęs užkastas po Ardiškio ažuolu (Širvintų r.),²⁰ arba paskandintas Dievyčio ežere (Šilalės r.).²¹

Prie Antakmenės Aukų akmenis (Ignalinos r.) „matydavos ugnis ir senelis baltais rūbais; tas senelis mylėdamas senovės tikybą nusiskandinęs. Tan aukuran tuoj perkūnas trenkęs“ (užrašyta XX a. pirmojoje pusėje).²² Vilniaus apylinkėse pasakojama apie Neryje paskandintą Birutę ir ten pat buvusią šventvietę (užrašyta XX a. pirmojoje pusėje).²³ Bemaž chrestomatiniu laikytinas padavimas apie Ažuožerių Karalienės liūną (Anykščių r.):

Už visas labiau insismegė man atmintin pasaka apė lietuvę „Karalienę“ (nežinia ar tai vardas, ar tai kilmė. – A. Ž.), kuri katalikystės Lietuvon invedimo laikuose, nenorėdama permaintyti savo tikėjimo (...) iš apmaudo ir širdies skausmo prisigirdžius viename, lietuvių didžiai gerbiamame, šventame liūne, kuris nuo to laiko ir liko jos atminčiai „Karalienė“ vadintas. (...) Žmonės, užklausti kieno vardu liūnas pavadintas „Karalienė“, atsako maždaug taip, jog pagonė „Karalienė“, nenorėdama priimti krikšto ir visur užvažiuodama pas apsikrikštijusius žmones, gailėdamasi iškirstų ir išdegintų šventų girių ir pašvęstų vietų, iš apmaudo ir susikremtymo, ketvertu arklių „karėtoje“ pakinkytų, įvažiavusi dar in nepašvęstą liūną ir paskendusi (...).²⁴

Galimas daiktas, kad aprūpėję to paties motyvo variantai buvo siejami su Birutės akimi vadintu šaltiniu Dubysos pakrantėje, Gėlupos piliakalnio papėdėje (Raseinių

r.),²⁵ Mergakalniu ant Nemuno kranto prie Dovainonių (Kaišiadorių r.),²⁶ pelkėmis Senųjų Trakų apylinkėse.²⁷

Padavimas apie Katino ežerą Dievo krėslo papėdėje Žarėnų miškuose (Telšių r.) pasakoja, kad, nenorėdamos pripažinti naujos religijos, skandinosi ne vien vaidilutės, bet ir paprasti žmonės: „Vaideliutes meldies er buva žmuones... natekunčių daug Dieva kriesle. Leip anus tikietie... (...) ir tiej žmuones kreta į vundenį ton, į ton ežerą (...). Skundenuos – natikieje any“ (užrašyta XX a. antrojoje pusėje).²⁸ Salantų Alkos kalno (Kretingos r.) vaidilutės, pasakojama, pradžioje gynėsi kareiviams į akis berdamos pelenus iš savo prijuosčių, o pamatę, jog neatsilaikys, tiesiog išėjo iš šventvietės.²⁹

Ibridę į upę žmonės krikštijami. Pasakojimai apie masinį žmonių krikštą upėje arba apšlakstant juos upės vandeniu yra patys populiariausi.³⁰ Bene seniausias žinomas šios rūšies padavimas – Jogaila įsakęs upėje pakrikštyti pagonis – publikuotas 1846 m., kalbant apie Aukštaitijos Šventąją (dešinįjį Neries intaką).³¹ Analogiškas motyvas apie pajūrio Šventąją ir jos kairiajame krante prie Senosios Įpilties kaimo (Kretingos r.) esantį Kunigų vingį 1856 m. buvo įtrauktas į kun. Benedikto Smigelsko parengtą Skuodo dekanato aprašymą: „Pasakojama, kad čia žemaičiai buvo pakrikštyti, toji lanka [prie upės] iki šiol vadinama Kunigų vingiu“ (*Jest podanie że tu Żmudzini chrest przyjmowali, a łąka ta dotąd od wszystkich zwana Kunigu Wingis*).³² Vėliau šie padavimai ne kartą fiksuoti ir pasakojant apie Varduvos upės (kairysis Ventos intakas) pavadinimo kilmę Žemaičių Kalvarijoje (Plungės r.), Sedoje ir Renave (Mažeikių r.): „Kai didysis Lietuvos kunigaikštis Vytautas ir Lenkijos–Lietuvos karalius Jogaila atvažiavo į Žemaičius juos krikštyti, tada suvarydavo žmones būriais į vandenį ir duodavo kiekvienam būriui vardą. Pavyzdžiui, vienas vyrų būrys bus gavęs Jono vardą, ir žmonės, esą tame būryje visi bus Jonai. Kitame būryje bus moterys, ir jos visos taip pat turės vieną vardą. Kadangi toje upėje žmonės krikštijo ir davė vardus, tai ši upė ir buvo pavadinta Varduva (Vardadavė)“³³ (žr. fotografiją).

Krikšto upėje motyvas nėra kurio nors vieno regiono ypatybė. Pasakojant apie senąsias šventvietes – akmenis, upelius ir jų pakrantės lankas, geografinių vietovių ir gyvenviečių pavadinimų kilmę, – krikšto motyvas minimas Žemaitijoje ir Aukštaitijoje, Vidurio Lietuvoje, Dzūkijoje ir Užnemunėje (žr. žemėlapi). Antai Pagirgždutyje (Kelmės r.) būriui Kražantėje prie Martyno akmenis pakrikštytų žmonių buvo suteiktas vienas – Martyno vardas.³⁴ Priimant krikščionybę, stabmeldžiai, pasakojama, buvo krikštijami upelyje prie Genių (Radviliškio r.), ir nuo to laiko jis vadinamas Šventupiu.³⁵ Marcinkonyse (Varėnos r.), prie Grūdės esančiame Krikščiniame vingyje, Jogailos

Vieštvėnuose (Plungės r.) augantis Mingėlos ąžuolas. V. Vaitkevičiaus nuotrauka. 2009 m.

laikais iš kaimų buvo varomi žmonės ir krikštijami upės vandeniui.³⁶

Kaip ir galima tikėtis, apie panašiomis aplinkybėmis vykusį lietuvių krikštą šiandien galima išgirsti iš lenkais save laikančių Vilniaus krašto gyventojų lūpų.³⁷ Ginčiuose lenkai lietuviams prikišdavo tariamai netikrą krikštą, nes pastarieji esą buvę tik per upę pervesti, užuot tikrai jos vandeniui pakrikštyti: „Mnie tu mówili. On był Polak, a ten Litwin. On mówi: – A ty niedowiarek, – mówi, – [ty] nieprawidłowo krzczony, tyko przez rzeka przeprowadzony. (...) Taki „nienormalny [chrześcijanin].“³⁸

Naujakrikštai apdovanojami. Šis padavimų motyvas mažai paplitęs ir retai detalizuojamas. Tačiau labai įdomus faktas, kad situacinis pasakymas „Ar nenori raudonos kepurės?“ iš Seredžiaus (Jurbarko r.) susišaukia su J. Lasickio žinia apie naujakrikštams žemaičiams dovanojamas raudonas kepurės: „Sakoma, kad kunigaikštis

parkrykštitiems lietuviams dovenodavęs po raudoną kepurę. Nežinia, ar taip tikrai buvo, ar tik taip pašiepiama. Bet tas priežodis dar ir dabar [1958 m. – *V. Vait.*] taikomas nenorinčiam prie bendro reikalo prisidėt asmeniui.³⁹

Vilniaus krašte krikšto upėje motyvą lydi originali saktmė, kuri aiškina, kodėl lietuviai yra prasti katalikai. To priežastis – blogas Jadvygos krikštas (*Te Litwiny kiepskie, których Jadwiga kiepsko chrzcila*). Jadvyga mat buvusi neišsilavinusi ir apsiskaičiavo, ne visiems lietuviams užteko ilgų baltų krikšto marškinių (plg. J. Długošo minimas tunikas). Tiems, kuriems ilgų marškinių trūko, Jadvyga davusi trumpus, o nuogas kojas tuomet nudažiusi kalkėmis, kad klaida nebūtų matoma. Šie lietuviai tad ir buvo blogai pakrikštyti.⁴⁰

Žalčių (gyvačių) išvaymas. Tarptautinis pasakų motyvas apie žmogų, kuris iš kaimo ar kurios kitos vietos išveda gyvates, įvilioja jas į duobę ir visiems laikams

išnaikina sudegindamas, Vilniaus apylinkėse taip pat kartais yra savitas, o Lietuvos krikšto istorijos kontekste reiškia daugiau nei vien mitologinė saktmė.

Pasakojimą iš Smilgių kaimo (Vilniaus r.) pradeda teiginys, kad senovėje visur namuose gyveno gyvatės, o tiksliau – žalčiai, kurie laisvai jautėsi, kartu su vaikais valgė iš vieno dubenėlio ir pan. Ir štai pasiekus tam tikrą ribą, kuomet šių žalčių jau buvo nepaprastai daug, vienas iš nežinia kur atvykęs kunigas (variantuose – vienuolis dominikonas) apsiėmė žalčius išvesti į mišką ir ten juos sunaikinti. Kunigą lydėjo sėkmė, o žalčių sunaikinimo vieta į šiaurę nuo kaimo plytinčiame miške nuo to laiko vadinama Gyvatyne (*Hadki*).⁴¹

Paminėtina, kad padavimas iš Akmens kaimo (Varėnos r.) vaizduoja krikštui vadovavusio Vytauto ir jam padedančių kunigų kovą su žalčiu Merkio pakrantėje.⁴²

Šventų ažuolų kirtimas – padavimų motyvas iš Žemaitijos. Apie Padvarių vietovę, vadinamą Ažuolo kelmu (Telšių r.), pasakojama, kad krikšto metu kunigai liepė nukirsti ten augusį šventą ažuolą – Poną Dievą. Užpykę pagonys katalikams esą įrodė, kad ažuole tikrai gyveno Dievas, naktį apvarvinę medžio kamieną vištos krauju.⁴³

Apie Mingėlos ažuolą (Plungės r.), kuris yra vienas seniausių Lietuvos medžių, 7,8 m apimties, kadaise nukirsta viršūne (žr. fotografiją), pasakojama, kad jau žemaičių krikšto metu šis medis buvęs senas ir laikomas šventu. Tuo metu neatsirado nė vieno, kuris būtų išdrįsęs ažuolą nukirsti, ir tik kai už šį darbą buvo pažadėta 10 metrų audeklo ir muškieta, Mingėla sutikęs (kartais teigiama, kad į minią buvo sviesta kepurė, ir medį kirsti turėjęs tas, į kurį ji pataikiusi). Vis dėlto Mingėla įstengęs nukirsti tik ažuolo viršūnę ir vėliau už tai sumokėjęs gyvybę – kaimynai jį paskandinę Minijoje.⁴⁴

Nėra pagrindo abejoti, kad ažuolo viršūnę nupjovė jo savininkai Mingėlos ir ten aukštai, tarp medžio šakų suformuotoje aikštelėje, pastatė nedidelę koplytėlę. Tačiau kalbama ne apie XV a. pradžią, o veikiausiai apie kelių paskutinių šimtmečių laikotarpį. Gali būti, kad Mingėlos ažuolo pašventinimas buvo susijęs su Jėzuitų ordino įsikūrimu netoli esančiame Kulių miestelyje XVIII a. arba su siekiu prie svarbaus kelio paženklinėti vieną iš Kulių parapijos ribų – šioje vietoje Minija skiria Kulius nuo Plungės.

Matyt, neatsitiktinai viršūnę kitados buvo nukirsta ir Stelmužės ažuolui (Zarasų r.). Yra pagrindas manyti, kad tai galėjo būti padaryta kovojant su senosios religijos apraiškėmis po krikščionybės įvedimo.⁴⁵

Naujos religijos mokymas. Tai apibendrintas ir sąlyginis motyvo pavadinimas, kuris galėtų būti taikomas J. Dluogošo aprašytam žemaičio ir magistro dialogui apie Žemės sukūrimą ir Adomo nuopuolį. Padavimas apie tai,

kaip naujakrikštai buvo mokomi liturgijos ir su kokiais sunkumais susidūrė jų mokytojai, 2003 m. buvo užfiksuotas Kernavės apylinkėse, Padvariuose: menama, kad po ažuolu Daubulių šventvietėje pagonys buvo krikštijami, taip pat mokomi žegnotis ir poteriauti („tam ich uczyli, žegnać sie uczyli, pacierzy uczyli“). Bet kuomet naujakrikštus paėmė už rankos ir mokė žegnotis, šie šaukte šaukė, kad Perkūnas jiems kaulus laužąs! („jak žegnać sie ich wodzili za rękę, oni krzyczeli gwałtu, że Piorun kości łami“).⁴⁶

Šis pasakojimas yra susijęs su šventvieta, esančia greta XIII–XIV a. administracinio ir politinio centro Kernavėje, o unikalus jo motyvas akivaizdžiai paliudija ryšį tarp senovės lietuvių kryžiaus – Perkūno ir ugnies ženklų, ir kryžiaus – krikščionybės simbolio. Pirmasis buvo piešiamas ore rankos mostu, norint apsisaugoti arba suteikti apsaugą nuo ugnies, antrasis – įprasta žegnojimosi schema. Tai tema naujam tyrimui, kuris apimtų visas, tiek apčiuopiamas, tiek neregimas senosios religijos ir krikščionybės sandūros realijas.

Pateikti duomenys leidžia tvirtinti, kad pasakojamoji ir smulkioji tautosaka atspindi iš esmės visus XV–XVII a. istorijos veikaluose nurodytus Lietuvos krikšto epizodus: šventviečių griūtį, masinį žmonių krikštą ir naujakrikštų apdovanojimą, šventos ugnies užgesinimą, žalčių sunaikinimą, šventų ažuolų kirtimą ir naujosios religijos mokymą.

Savitais, išimtinai tautosakiniais motyvais laikytini pasakojimai apie senosios religijos dvasininkų žūtį (mirti, bet naujos religijos nepripažinti) ir žmonių krikštą upėse (variantuose krikštas rengiamas vandens telkinių pakrantėse).

Neatmestina, kad pirmuoju atveju tautosakinis motyvas gali būti susijęs su kunigaikštienės Birutės žūtimi. Pagal Vygandą Marburgietį (1394 m.), Birutė buvo paskandinta (*metrem autem submergunt*) – matyt, tuoj po Kęstučio mirties kunigaikštienę pašalino Jogaila, baimindamasis kad ši keršydama nesuburtų kokios priešiškos didikų grupės.⁴⁷ Ši vaidilutė iš Palangos, vėliau Žemaitijos ir Trakų kunigaikščio Kęstučio žmonos, Vytauto Didžiojo motinos Birutės nužudymo istorija galėjo paveikti pasakojamąją tradiciją, susijusią su senosiomis šventvietėmis. Kaip kunigaikštienė arba vaidilutė Birutė išnyra padavimuose ir vietovardžiuose. Birutomis, Birutėmis, Birutės kalnais, Birutkalniais ir panašiai vadinamų vietų Lietuvoje užfiksuota apie penkiasdešimt,⁴⁸ bet jos dar laukia specialaus kultūros istorijos tyrėjų dėmesio.

Antrasis tautosakinis motyvas – senovės lietuvių krikštas upėje – gali būti susijęs su senąja, dar ikikrikščioniškoje epochoje kilusia krikšto (vardo suteikimo ir

religinio tapatumo įtvirtinimo) samprata. Tokios galimybės neleidžia atmesti Livonijos kronika, kuri pasakoja apie XIII a. pradžios įvykius, kuomet lyviai, atsimetę nuo krikščionybės, „išeina iš savo pirčių, apsilieja Dauguvos upės vandeniu sakydami: „Čia mes krikšto vandenį ir pačią krikščionybę nuplauname upės vandeniu ir, nusimetę nuo savęs priimtą tikėjimą, siunčiame jį su grįžtančiais saksais atgal.“⁴⁹

Sekant tradicinės kultūros vaizdiniais, vanduo (ir ypač srauniai tekantis upių vanduo) krikšto reikalams taip pat puikiai tinka. 2007 m. Neries ekspedicijoje surinktais duomenimis, pereiti iš vienos religijos į kitą žmogus gali ir įsibrėdęs į upę: (...). Žmogaus krikštas nebūtinai yra vienkartinis ir neatšaukiamas. Dar XX a. Dzūkijoje buvo praktikuojamas vadinamas perkrikštijimas arba krikštijimas antrą kartą: „Kap būna gavėnios pusė ir yra apsigimis vaikas, nevykis... Tai jei jis ir krikščytas, turėjo sulaukc pusė gavėnios (vaikas gali būti ir kelių metų jau), vesdavo pakrikščyc antrą kart. Jį gali perkrikščyc ir tuoj pacu vardu. Perkrikščina per Krikštus, kad Dievas padėt, kad nuimt ligas. Va iš Žiogelių Ona du kartus krikščyta...“.⁵⁰

Apibendrinimas

Lietuvos (Aukštaitijos ir Žemaitijos) krikštą nušviečiantys XV–XVII a. rašytiniai šaltiniai ir nuo XIX a. pirmosios pusės renkami tautosakos kūriniai yra du dideli šaltinių masyvai, kuriuos iki šiol buvo įprasta nagrinėti atsietai vieną nuo kito, remiantis skirtingomis prielaidomis ir metodais. Šis straipsnis, kuris yra pirmasis tokio pobūdžio tyrimas, rodo kompleksinių tyrimų būtinybę, atskleidžia glaudų ryšį tarp rašytinių šaltinių ir tautosakos kūrinių, pabrėžia geografinių vietų svarbą.

Gyvenvietės ir ypač senosios šventvietės, su kuriomis visoje Lietuvoje yra siejama krikšto istorija, yra vienas iš svarbiausių argumentų, kad XIX a. pirmosios pusės – XXI a. pradžios lietuvių tautosakos kūriniai yra ne XV–XVII a. rašytinių šaltinių refleksijos, kopijos ar perdirbiniai, bet savarankiška ir savita tradicija, kuri kyla iš tų pačių 1387, 1413, 1421 ir vėlesnių metų įvykių Lietuvoje. Galima tvirtai teigti, kad tuo metu, kai apibendrintas ir paprastai nelokaluotas, iš rašytinių šaltinių pažįstamas motyvas tampa (jeigu apskritai tampa) konkrečios gyvenvietės ar šventvietės padavimu, jis pavirsta savarankišku lietuvių kultūros istorijos faktu, kurio pažinimas yra aktualus kompleksinių tyrimų uždavinyje.

Daugeliu atvejų tautosaka liudija tuos pačius Lietuvos krikšto epizodus, kurie žinomi iš istorinių šaltinių. Tai: senųjų šventviečių griūtis, masinis žmonių krikštas, naujakrikštų apdovanojimas, šventos ugnies gesinimas, žalčių naikinimas, šventų giraičių kirtimas ir naujos religijos mokymas. Savitais, išimtinai tautosakiniais motyvais

laikytina senosios religijos dvasininkų žūtis ir senovės lietuvių krikštas upėse, galbūt ir ežeruose.

Tautosakos kūrinių krikšto tema gausa ir įvairovė neleidžia jų vadinti vien menine kūryba ar rašytinių šaltinių interpretacija. Šiandien tampa aišku, kad tai vertingas, plačių tyrimų reikalaujantis ir su daugeliu įvairių kultūros paveldo vertybių susijęs Lietuvos istorijos šaltinis.

Straipsnis parengtas pranešimo „Lietuvos krikšto atgarsiai žodinėje tradicijoje“, perskaityto 2009 m. vasario mėn. 26 d. Marijos Gimbutienės skaitymuose ‘ 2009, pagrindu.

SANTRUMPOS

- BRMŠ I = *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos*. Sudarė N. VĖLIUS. Vilnius, 1996, t. 1.
 BRMŠ II = *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai. XVI amžius*. Sudarė N. VĖLIUS. Vilnius, 2001, t. 2.
 SLŠA = VAITKEVIČIUS, V. *Senosios Lietuvos šventvietės. Aukštaitija*. Vilnius, 2006.
 SLŠŽ = VAITKEVIČIUS, V. *Senosios Lietuvos šventvietės. Žemaitija*. Vilnius, 1998.

NUORODOS

1. BARONAS, D. Pirmosios septynios bažnyčios Lietuvoje ir keletas istorijos mokslo paradoksų. Iš: *Kultūros barai*, 2007, Nr. 10, p. 85.
2. JUČAS, M. *Lietuvos parapijos XV–XVIII a.* Vilnius, 2000, p. 67.
3. Cit. pagal: IVINSKIS, Z. *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*. Vilnius, 1991, p. 288 (1 leid. – 1978 m.).
4. Plačiau žr.: ALMONAITIS, V. *Žemaitijos politinė padėtis 1380–1410 metais*. Kaunas, 1998, p. 105–111.
5. BRMŠ, I, p. 572–573.
6. JUČAS, M. *Lietuvos parapijos XV–XVIII a.*, p. 67.
7. MICKŪNAITĖ, G. *Vytautas Didysis. Valdovo įvaizdis*. Vilnius, 2008, p. 65.
8. BUMBLAUSKAS, A. *Senosios Lietuvos istorija. 1009–1795*. Vilnius, 2005, p. 134; MICKŪNAITĖ, G. *Vytautas Didysis*, p. 66, išn. 163. Paminėtina, kad analogiško papročio ilgai buvo laikomasi Žemaitijoje: „Senais laikais per Velykas bažnyčioje pakrikštyti žmonės gaudavo baltus rūbus ir visą savaitę juos nešiodavo. Sekmadienį po Velykų į pamaldas visi naujai pakrikštytieji dar kartą susirinkdavo apsirengę baltais rūbais“ (MICKEVIČIUS, J. *Tėvų ir protėvių žemė. Rašytinis palikimas Lietuvos muziejuose, bibliotekose, archyvuose*. Vilnius, 2008, kn. 1, p. 410).
9. BRMŠ, I, p. 583.
10. BRMŠ, I, p. 582–583.
11. BRMŠ, I, p. 595.
12. BRMŠ, II, p. 563.
13. BRMŠ, II, p. 566.
14. BRMŠ, II, p. 566.
15. LASICKIS, J. *Apie žemaičių, kitų sarmatų bei netikrų krikščionių dievus*. Paruošė J. Jurginis. Vilnius, 1969, p. 15.
16. JONYNAS, A. *Lietuvių folkloristika iki XIX a.* Vilnius, 1984, p. 130–131.
17. ЗАЙКОЎСКИ, Э. М.; ДУЧЫЦ, Л. У. *Жыватворныя крыніцы Беларусі*. Мінск, 2001, с. 68.
18. KERBELYTĖ, B. *Lietuvių liaudies padavimų katalogas*. Vilnius, 1973, p. 53.

19. SAVUKYNAS, V. Apie lietuvių religinį ir kalbinį tapatumą (XIX a. pabaiga – XX a. pradžia). Iš: *Kultūros barai*, 1996, Nr. 5, p. 49–53; SAVUKYNAS, V. Kaip lietuviai tapo „pagonimis“. Iš: *In Brevis...* Prieiga per internetą: <http://www.artium.lt/brevi/varia/>. [Žiūrėta 1999-11-24].
20. SLŠA, p. 103.
21. JUZUMAS, A. Žemaičių vyskupija. Iš: *Šilalės kraštas*. Vilnius, 1994, kn. 1, p. 82.
22. SLŠA, p. 320.
23. SLŠA, p. 50.
24. ŽUKAUSKAS-VIENUOLIS, A. Apė „Karalienės“ liūną. Iš: *Lietuvių tauta*, 1907, kn. 1, d. 1, p. 140–142. (parašas: A...s Ž...s).
25. SLŠŽ, p. 565.
26. NARBUTAS, T. *Lietuvių tautos istorija*. Į lietuvių kalbą vertė R. JASAS. Vilnius, 1992, t. 1, p. 235 (1 leid. – 1835 m.).
27. KUNCEVIČIUS, A. *Senujų Trakų piliavietės ir sen. gyvenvietės tyrinėjimai 1994 metais*. Vilnius, 1995, t. 1, p. 21. (Saugoma Lietuvos istorijos instituto Rankraštyne, f. 1–2325).
28. SLŠŽ, p. 349.
29. SLŠŽ, p. 54.
30. Pasakojimai apie Šventininkų kaime (Trakų r.) buvusią koplyčią (MAČIEKUS, V. *Gyvenamų vietų istoriniai tyrimai*. Vilnius, 1992, p. 33–34) leidžia atsargiai įtarti, kad senovės lietuvių krikšto motyvas taip pat galėjo būti žinomas kaime, esančiame ant Šventininkų ežero kranto. Čia pat minėtina ir legendinė Šventezerio gyvenvietės (Lazdijų r.) pavadinimo kilmė (KVIKLYS, B. *Mūsų Lietuva. Krašto vietovių istoriniai, geografiniai, etnografiniai bruožai*. Vilnius, 1991, t. 3, p. 495 (2 leid.)).
31. BALIŃSKI, M.; LIPIŃSKI, T. *Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym*. Warszawa, 1886, t. 3, s. 219. (1 leid. – 1846 m.).
32. LTR 2103(2).
33. LTR 3073(42).
34. SLŠŽ, p. 318.
35. Valstybės archeologijos komisijos archyvas, b. 34, l. 51. (Saugoma Kultūros paveldo departamente.)
36. LTR 4745(333).
37. SMYRSKI, L. Chrest Litwy w świadomości polskiej społeczności wiejskiej na Wileńszczyźnie. Iš: *Konteksty*, 1993, t. 47, zes. 3/4, p. 66–68; HALEMBA, A. Katolicyzm Litwinów w oczach Polaków na Wileńszczyźnie. Iš: *Konteksty*, 1993, t. 47, zes. 3/4, p. 69–78.
38. PIASECKA, B.; STANKEVIČIŪTĖ, I.; VAITKEVIČIUS, V. Vilniaus apylinkių padavimai. Iš: *Tautosakos darbai*, 2005, t. XXII, p. 248.
39. VIRAKAS, P. Seredžius, jo apylinkės, papročiai pabaigoje devynioliktojo šimtmečio. Iš: *Seredžius*. Vilnius, 2003, p. 728.
40. HALEMBA, A. Katolicyzm Litwinów w oczach Polaków na Wileńszczyźnie, p. 75.
41. Pasakojo Domicelė Tatarūnaitė-Dabravolskienė, 78 m., kilusi iš Žvagakalnio k., Širvintų r., gyvenanti Gūnių k., Jonavos r. Neries ekspedicijos metu 2007 m. birželio mėn. užrašė G. Golubovska, I. Kovalenkovaitė, V. Vaitkevičius, L. Valauskaitė, L. Sokolovaitė ir J. Unukovičius. Šifravo L. Valauskaitė.
42. SZUKIEWICZ, W. Niektóre wierzenia, przesady i zababony ludu naszego, legiendy i podania. Iš: *Kwartalnik Litewski*, 1910, t. 2, s. 97–98.
43. *Džiugo varpai. Padavimai. Legendos. Sakmės*. Sudarė E. Spudytė. Telšiai, 1993, p. 50.
44. ŠLIAVAS, J. *Dulkes nužėrus*. Iš: *Žeimelis*, 1979, p. 110–111. (Maširaštis saugomas VUB, f. 152–18); RAVICKIENĖ, E. *Šimtmečių takais*. Iš: *Plungė*, 1997, p. 22–23; SLŠŽ, p. 262; STROPUS, S. *Plungės kraštas*. Vilnius, 2004, d. 1, p. 291–295; PAKALNIS, R.; LETUKAITĖ, D. *Medžiai senoliai Lietuvoje*. Kaunas, 2005, p. 72–73; *Lietuvos medžiai Antano Krištopaičio akvarelėse*. Kaunas, 2008, p. 159–160.
45. VAITKEVIČIUS, V., BALTRŪNAS, V. *Lietuva. 101 įdomiausia vieta*. Vilnius, 2008, p. 74.
46. PIASECKA, B., STANKEVIČIŪTĖ, I., VAITKEVIČIUS, V. Vilniaus apylinkių padavimai, p. 246–247, Nr. 61 ir 62.
47. *Scriptores Rerum Prussicarum*. Leipzig, 1863, Bd. 2, s. 614; taip pat žr.: ROWELL, S. C. Gediminaičių dinastinė politika Žemaitijoje 1350–1430 m. Iš: *Žemaičių praeitis*. Vilnius, 1994, kn. 3, p. 128–129; GUDAVIČIUS, E. Birutė. Iš: *Lietuvos valdovai (XIII–XVIII a.)*. Vilnius, 2004, p. 74–75; BUMBLAUSKAS, A. *Senosios Lietuvos istorija*, p. 118–119.
48. Abėcėlinė vietovardžių iš gyvosios kalbos kartoteka, saugoma Lietuvių kalbos instituto Vardyno skyriuje; apibendrintus duomenis žr. BILKIS, L.; RAMUKAITĖ, M.; MACIEJAUSKIENĖ, V. *Lietuvos vietovardžių žodynas*. Vilnius, 2008, t. 1, p. 489–490.
49. BRMŠ, I, p. 285.
50. MARCINKEVIČIENĖ, N. Krikštai: „šoko lenton“, ieškojo „žiedo“, krykštavo. Iš: *Liaudies kultūra*, 2000, Nr. 1, p. 50.

Lithuania's Christening: History and Folklore

Vykintas VAITKEVIČIUS

Two massive and different blocks of sources, the written sources on Lithuania's Christening from the 15th to the 17th centuries and the oral history that started to be recorded at the beginning of the 19th century, have so far been dealt with separately using different premises and methods. This article, which is the first article of this kind, highlights the importance of an integrated research, shows a close relationship between written sources and folklore material as well as stressing the importance of geographical locations in Lithuanian historical research.

Settlements and especially natural holy places which feature in every history of Lithuanian christening provide strong arguments for saying that Lithuanian folklore material from the beginning of the 19th to the beginning of the 21st centuries are not reflections, copies or recycles of the written sources from the 15th–17th centuries, but an independent and original tradition based on later historical events in Lithuania dating back to 1387, 1413, and 1421.

In many cases folklore testifies to the same episodes of Lithuania's christening that are known from historical sources. That is, the destruction of the ancient holy places, mass christening of the people, awarding the newly christened, putting out the holy fire, extermination of grass-snakes, cutting down holy forests and teaching of the new religion. The death of the ancient priests and christening of the old Lithuanians in rivers should be seen as original and exclusively folkloric features.

The large number of folklore works on the topic of Lithuania's christening is not a reason to see them only as fiction or interpretation of written sources. Today it becomes clear that these are a valuable and rich field of Lithuanian historical research related to many facets of cultural heritage.

Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, Herkaus Manto g. 84, LT-92294, Klaipėda
el.p. vykintas.vaitkevicius@gmail.com

Gauta 2011-03-15, įteikta spaudai 2011-04-22